

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

4-maxsus
son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 5/4 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urinbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Abduraxmonov Mirsaid Muzaffarovich</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING HUQUQIY ASOSLARI YARATILISHI	10-16
<i>Atamuratova Dilafroz</i> TURKISTON VAQTLI MATBUOTI TARIXI: XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARI	17-22
<i>Abdushukurova Iqbol</i> TARIXIY KVESTLARNI TASHKIL QILISH USULLARI	23-27
<i>Redjapov Doniyor</i> JANUBIY OROLBO'YI AHOLISI HARBIY SAN'ATINING TARIXIY ILDIZLARI XUSUSIDA	28-31
<i>Sultanov Samandar</i> QUYI ZARAFSHON VODIYSI GEOGRAFIK XUSUSIYATI: PALEOEKOLOGIYASI JARAYONLARIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR	32-35
<i>Matyakubov G'ayrat</i> XORAZM VOHASIDA IJTIMOIIY-IQTISODIY VA ETNIK-MADANIY MUNOSABATLAR RIVOJLANISHIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR (XIII-XV ASRLAR).....	36-39
<i>Eshkuvatov Muhammad Keldiyor o'g'li</i> MARKAZIY OSIYO BOZORLARI (XIX ASR YEVROPALIK SAYYOHLAR NIGOHIDA)	40-45
<i>G'aniyev Mirjalol</i> QADIMGI TURKLARDA IJTIMOIIY HAYOT	46-51

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Abdullaev Altinbek</i> KORXONALARDA UN MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRARISH LOYIHASI BOSH BYUDJETINING METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	52-66
<i>Latipov Ashur Ali, Umarova Muzira</i> INVESTITSIYA STRATEGIYASI VA UNING MENEJMENTDAGI O'RNI	67-71
<i>Rustamova Sayyora</i> STRATEGIK BOSHQARUV-RAQOBAT USTUNLIGINING ASOSI	72-77
<i>Буранова Лола, Арипова Азиза</i> РАЗВИТИЕ ИНСТРУМЕНТА ДОСУДЕБНОГО РАЗРЕШЕНИЯ НАЛОГОВЫХ СПОРОВ	78-87
<i>Maxkamov Navruzjon Tuxtamishovich</i> KORXONALAR BOSHQARUVIDA "YASHIL" IQTISODIYOT TAMOIYLLARINI QO'LLASH AHAMIYATI	88-94

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Saidov Hakim G'afurovich</i> TALABALARNI HARBIY VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASH – DAVLAT SIYOSATI DARAJASIDA	95-98
<i>Kadirova Ziyoda</i> ILMIY IJODNING IJTIMOIIY, MADANIY VA TARIXIY O'LCHAMLARI	99-104

<i>Muzaffarov Navruzxon Baxronovich</i> SHAYX XUDOYDOD VALINING INSON VA OLAM MUNOSABATLARIGA OID QARASHLARINING FALSAFIY TAHLILI	105-108
<i>Raxmatova Mexrinoz Majitovna</i> YOSHLAR MA'NAVIY SALOHİYATINI YUKSALTIRISH BORASIDAGI DAVLAT SIYOSATINING NAZARIY-HUQUQIY VA FALSAFIY ASOSLARI	109-113
<i>Karimova Lola Muzafarovna</i> IJTIMOIY MOBILLIK NAZARIYASIGA YONDASHUVLARNING TARIXIY TAHLILI	114-119
<i>Jumayeva Shahlo Suyunovna</i> JAN POL SARTRNING EKZISTENSIAL FALSAFASIDA ERKINLIK VA YOLG'IZLIK MASALALARINI YORITISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	120-125
<i>Djurayev G'olib</i> JAN POL SARTR VA ALBER KAMYU FALSAFIY QARARSHLARIDA ERKINLIK MASALASI	126-130
<i>Rajabov O'tkirjon</i> KONSENSUS MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA "TEMUR TUZUKLARI" ASARINING AHAMIYATI	131-134
<i>Bekmuhammadova Sabrina Ismoil qizi</i> GENDER ZO'RAVONLIGIGA QARSHI KURASH CHORALARI	135-139
<i>Xudoykulov Azamat, Beshimova Aziza</i> MA'NAVIY BARKAMOL INSON TUSHUNCHASI VA UNING MOHIYATI	140-144

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Abduganiyeva Djamila Rustamovna</i> MACHINE TRANSLATION POST-EDITING THROUGH A HERMENEUTIC LENS	145-151
<i>Murtazayeva Xadicha</i> INGLIZ VA O'ZBEK TIBBIY TERMINOLOGIYASINING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI	152-155
<i>Несунбаева Саодатхан</i> ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕДАЧИ АМЕРИКАНСКИХ ДИАЛЕКТИЗМОВ И ПРОСТОРЕЧИЙ В РУССКИХ ПЕРЕВОДАХ "ТОМА СОЙЕРА"	156-160
<i>Axmedjanova Farida, Toirova Shohida</i> XX ASRDA AYOL OBRAZINING SHAKLLANISHI VA TARAQQIYOTI	161-165
<i>O'rinova Shoxsanamxon Nosirjon qizi</i> TAHDID NUTQIY AKTLARI: LINGVOPRAGMATIK TAHLIL VA MENASIV KOMMUNIKATSIYA XUSUSIYATLARI	166-170

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Salaev Nodirbek</i> PENITENSIAR TIZIM VA UNING DAVLAT BOSHQARUVIDAGI O'RNI	171-178
<i>Турсунов Ойбек Батирович</i> МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СОТРУДНИЧЕСТВА ГОСУДАРСТВ РЕГИОНА ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	179-184
<i>Xakimova Inobatxon</i> XOTIN-QIZLAR HUQUQLARINING XALQARO HUQUQ DOIRASIDA SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI	185-191

<i>Мардонов Амиржон Шерзод угли</i> ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ ПРИ ПРИМЕНЕНИИ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СИСТЕМЕ БАНКОВСКОГО СКОРИНГА	192-202
<i>Jonuzoqova Yulduz Izzatulla qizi</i> AXBOROT TEXNOLOGIYALARI SOHASIDAGI TRANSMILLIY JINOYATLARGA QARSHI KURASHISHDA KONVENSIONAL VA INSTITUTIONAL MEKANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH	203-207
<i>Xolmo'minov Shavkat Jumaevich</i> EKOLOGIK XAVFSIZLIKNI HUQUQIY TA'MINLASH SOHASIDAGI MUHIM TASHABBUSLAR VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	208-215
<i>Khudayberganova Nigina To'liq qizi</i> THE NOTION AND CODIFICATION OF THE LAW ON SPECIAL MISSIONS IN INTERNATIONAL LAW	216-221
<i>Саидов Бобур Бахромжонович</i> МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В ВОПРОСАХ ИНТЕРНЕТ-ЮРИСДИКЦИИ: ТЕНДЕНЦИИ УНИФИКАЦИИ ПРАВОВЫХ НОРМ И ПЕРСПЕКТИВЫ УЧАСТИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН В ГЛОБАЛЬНЫХ МЕХАНИЗМАХ РЕГУЛИРОВАНИЯ ...	222-229
<i>Normurodova Behro'za Xolmo'minovna</i> RAQAMLI DALILLARNI TO'PLASH VA TAHLIL QILISHDA INTERPOL VA EUROPOL TAJIRIBASI: O'ZBEKISTON UCHUN AMALIY AHAMIYATI	230-236
<i>Qilichova Kamola Luqmonxon qizi</i> DINIY MAZMUNDAGI MATERIALLARNI QONUNGA XILOF RAVISHDA TAYYORLASH, SAQLASH, OLIB KIRISH VA TARQATISH JINOYATLARINING YURIDIK TARKIB BELGILARI	237-248
<i>Shagilov Pulatbek Koptleuovich</i> BEZORILIKNING VIRTUAL YUZI: HUQUQIY BAHOLASH VA JAVOBGARLIK MASALALARI	249-256
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Imomov Sirojiddin Ilxomovich</i> SPORT FAOLIYATI MUTAXASSISLARINI TAYYORLASHDA KASBIY-PEDAGOGIK TA'MINOTINING AHAMIYATI	257-263
<i>Khayrova Madina Rasimovna</i> NATYURMORT JANRIDA ISHLAGAN RASSOMLAR ASARLARINING REKONSTRUKTIV TAHLILI	264-269
<i>Mirkasimova Zilola Alisherovna</i> MAKTABGACHA YOSHDA NUTQ RIVOJI BOSQICHLARI	270-273
<i>Xudaykulova Shaxlo Mamaniyozovna</i> AXLOQIY RIVOJLANISH VA NEYROPEDAGOGIK USULLARNING O'ZARO TA'SIRI	274-278
<i>Shakirova Dildora Abdumalikovna</i> NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM SIFATINI XORIJIY VA MILLIY TAJRIBA ASOSIDA BAHOLASH	279-285
<i>Djurayeva Nargis Narkulovna</i> TABIY FANLAR DARSLARINI TASHKIL ETISHDA INTENSIV METODLARNING QO'LLANILISHI	286-290

Baltayeva Ma'mura, Davletova Bikajon

MEDIA LITERACY TEACHING METHODOLOGY 291-294

Received: 05 May 2025
Accepted: 15 May 2025
Published: 30 May 2025

Article / Original Paper

ABOUT THE HISTORICAL ROOTS OF THE MILITARY ART OF THE POPULATION OF THE SOUTHERN ARAL

Redjabov Doniyor Bakhtiyarovich

Independent Researcher at Urgench State University
named after Abu Rayhon Biruni
E-mail: www.doniredjapov@gmail.com

Abstract. In the mid-1930s, the Khorezm expedition led by S.P. Tolstov conducted large-scale archaeological research in the Lower Amu Darya, Uzboy and Sarykamyshtoy for half a century. As a result, they compiled a list of settlements reflecting the fruits of the harmony of life and creativity of our ancestors in the historical period from the Stone Age to the 15th century, put them on an archaeological map, carried out partial excavations in some of them, bringing the results of their research to the attention of the scientific community. During the Neogene stage of geological development, the Amu Darya, which absorbed the waters of the valleys flowing down from the sky-high mountains of southeastern Central Asia, divided the plain into right and left bank parts, directing its main flow north through the Karakum Desert. Thus, the geographical landscape of Khorezm, rich in legends 8-7 thousand years ago, is preserved to this day. The purpose of this article is to shed light on the history of people living in settlements in two regions, making tools from stone and bone, as well as their technological innovations in historical eras.

In the article is analyzed the historical roots of the military knowledge of the population of the Lower Amu Darya.

Keywords: Baratov P., Mamatkulov M., Rafikov A., Tolstov S.P., Vinogradov, Weinberg B.I., Itina M.A., Bijanov E.B., Avesta, Khorezm, Kyzylkum, Karakum, South Akchadarya, Tuyamuyin, Uzboy, Sarykamyshtoy, Dzhonbos 4,5, Aidabol, Aktaylik, Isatay, Cascajal.

JANUBIY OROLBO'YI AHOLISI HARBIY SAN'ATINING TARIXIY ILDIZLARI XUSUSIDA

Redjapov Doniyor Baxtiyarovich

Abu Rayhon Beruniy nomidagi
Urganch davlat universitetining mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. XX asrning 30-yillar o'rtalarida S.P.Tolstov rahbarligida Xorazm ekspeditsiyasining yarim asr mobaynida Quyi Amudaryo, Uzboy, Saryqamishboyi, hududlarida keng qamrovli ravishda olib borgan arxeologik qidiruv ishlari natijasida ajdodlarimizning tosh asridan boshlab, XV asrgacha bo'lgan tarixiy davrda hayot va ijod uyg'unligi samarasini aks ettirgan turar-joylarni ro'yxatga oldi, ularni arxeologik xaritada joylashtirdi, ba'zilarida qisman bo'lsa ham qazishma ishlarni olib borganlar, ularning natijalarini tadqiqotlarni ilmiy jamoatchilik e'tiboriga havola qilganlar. Geologik taraqqiyotning neogen bosqichida O'rta Osiyo janubi-sharqida ko'kka yuksalgan tog'lardan oqib tushgan jilg'alar suvlarini qamrab olgan Amudaryo asosiy suv oqimini Qoraqum orqali shimoliy tomon yo'naltirishi jarayonida tekislikni o'ng va so'l sohili hududlarga ajratgan. Shu tariqa, bundan 8-7 ming yil avvalo afsonalarga boy bo'lgan Xorazmning geografik manzarasi hozirgi kunda davom etmoqda. Mazkur maqolada ikki hududda turar-joylarida istiqomat qilib, tosh, suyaklardan mehnat qurollari, ularni tarixiy davrda texnologik sohada innovatsiyalar qilishi tarixini yoritish nazarga olingan.

Maqolada Quyi Amudaryo hududida aholi harbiy bilimining tarixiy ildizlari tahlili amalga oshirildi

Kalit so'zlar: Baratov P., Mamatkulov M., Rafiqov A., Tolstov S.P., Vinogradov, Vaynberg B.I., Itina M.A., Bijanov Ye.B., Avesto, Xvarizam, Qizilqum, Qoraqum, Janubiy Oqchadaryo, Tuyamuyin, Uzboy, Saryqamish, Jonbos 4,5, Ayda'bol, Oqtaylik, Isatay, Kaskajal.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI4Y2025N04>

Kirish. Geologik jarayonlarning takrorlanib turishi natijasida tarkib topgan O'zbekiston hududi birnecha o'lkalardan iborat. Mana shunday o'lkalardan biri muqaddas kitob "Avesto" da "Xvarizam" nomi bilan ma'lum bo'lib, Qizilqum va Qoraqum o'rtasida joylashib, boshqa hududlardan farqlanish xususiyatiga ega. Mazkur zaminning gidrologik xususiyatini Amudaryo o'zanlari faoliyatlari bilan bog'liq. Geografiya fani tadqiqotchilari nashrlarida bundan 25-10 million yillar tekislik bo'lgan [1, b. 283]. Geologik taraqqiyotning neogen bosqichida O'rta Osiyo janubi-sharqida ko'kka yuksalgan tog'lardan oqib tushgan jilg'alar suvlarini qamrab olgan Amudaryo asosiy suv oqimini Qoraqum orqali shimoliy tomon yo'naltirishi jarayonida tekislikni o'ng va so'l sohili hududlarga ajratgan. Shu tariqa, bundan 8-7 ming yil avvalo afsonalarga boy bo'lgan Xorazmning geografik manzarasi hozirgi kunda davom etmoqda. Mazkur maqolada ikki hududda turar-joylarida istiqomat qilib, tosh, suyaklardan mehnat qurollari, ularni tarixiy davrda texnologik sohada innovatsiyalar qilishi tarixini yoritish nazarga olingan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. XX asr 30-yillar o'rtalarida S.P.Tolstov rahbarligida Xorazm ekspeditsiyasining yarim asr mobaynida Quyi Amudaryo, Uzboy, Sariqamishbuyi, hududlarida keng qamrovli ravishda olib borgan arxeologik qidiruv ishlari natijasida ajdodlarimizning tosh asridan boshlab, XV asrgacha bo'lgan tarixiy davrda hayot va ijod uyg'unligi samarasini aks ettirgan turar-joylarni ro'yxatga oldi, ularni arxeologik xaritaga joylashtirdi, ba'zilarida qisman bo'lsa xam qazishma ishlarni olib borganlar, ularning natijalarini tadqiqotlarni ilmiy jamoatchilik e'tiboriga havola qilganlar. Xorazm ekspeditsiyasi o'tgan asrning 30 yili oxirida Qizilqum sahrosi Yonboshqala antik davr yodgorligi yaqinida shu atamada balandlik yon qismida aholi qoldirgan madaniy izlarini o'rganish paytida ular o'rnashgan manzilgoh aniqlanib, olib borgan arxeologik izlanishlar natijasida uning geografik o'rni -24x17 m, 320 m². Manzilgoh madaniy qatlamidan loy kulolchilik ashyolari bilan chaqmoqtosh va kvarsit toshlardan ishlangan ikki yaproqli, kesishi tog'larga ega bo'lgan kamon o'qlari urug' jamoalari a'zolari tomonidan ovchilikda ishlatilgan [3, c. 90-91.; 4, c. 59-66].

XX asr 40 yil o'rtalaridan boshlab, Jonbos 4 manzilgohi urug' jamoalari a'zolarining (o'ng sohil hududi Shuraxan va Sulton Uvays tog'i o'rtasini o'zlashtirishi jarayonida yog'och ustunli yer sathiga turar joylarni bunyod qilib, Sulton Uvays tog'i yaqinidagi Burli ustaxonasida tog'-kon ashyosidan ikki yaproqli kamon o'qlari ahamiyati saqlanib qolgan. Uzboy, Sariqamishbuyi, Janubiy Oqchadaryo va Sirdaryo quyi havzalarida Neolit davri ovchi-termachilari faoliyatlarida kamon o'qlari ovchilikda keng qo'llaganlar [5, c. 70-71.; c. 100-120., c. 177].

Tarixiy ma'lumotlarga ko'ra, Amudaryo so'l sohili hududida Neolit davriga mansub manzilgohlarida o'rnashgan urug' jamoalari o'ng sohil hududidagi aholi tomonidan qo'llanilgan ovchilikda olib borgan kamon o'qlari, kundalik faoliyatlarida qo'llanilgan [8, c. 27-90.; c. 66-72].

O'zbekiston tarixida Janubiy Orolbo'yi neolit davri urug' jamoalarining tog'-kon ashyosi kvarsit va chaqmoqtoshdan turli vazifani bajargan xususan kamon o'qlardan foydalanganligi yagona emas. Ye.B. Bijanovning Ustyurt platosida Neolit davri urug' jamoalari Aydabul, Oqtoylik, Istatoy, Kaskajal kabi manzilgohlarda istiqomat qilib, tevarak-atroflarda ozuqa izlab yurgan hayvonlarni kamon o'qlari yordami bilan kundalik ozuqa mahsulotlarini iste'mol qilib, etnik munosabatlarni olib borganlar. [10, c. 18-79.].

Tadqiqot metodologiyasi. Obyektivlik, nazariy-qiyosiy tahlil, munozara, asoslash, umumlashtirish, mantiqiy xulosa. Arxeologiya, geografiya, harbiy adabiyotlar ma'lumotlaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. O'tgan asr Xorazm ekspeditsiyasi, Qoraqalpog'iston respublikasi ilmiy markazlari arxeologik guruh xodimlari asarlarida ajdodlarimizning oddiy tosh qurollaridan bosqichma-bosqich tosh davri so'nggi bosqichidan-neolit davri modernizatsion jarayonlari tahlil qilindi.

Natijalarda esa quyidagilar qayd qilindi:

-Mil.avv. 40-12 ming yilliklarda ajdodlarimiz tomonidan mehnat qurollari kvarsit va chaqmoqtoshdan tayyorlash ishlari Burli ustaxonasida olib borilgan. Sulton Uvays tog'i kon ashyosi ajdodlarimizga xizmat qilgan.

-Mil.avv. IV ming yillik birinchi yarmida neolit davriga mansub Jonboz-4 manzilgohi ovchilari va termachilari tog'-kon ashyosidan tayyorlangan kamon o'qlarini kvarsit va chaqmoqtoshdan ikki qirrali, kesishi burama shaklda kamon o'qlari tayyorlangan.

-Mil.avv. III ming yillik ikkinchi yarmi va oxirida kamon o'qlari qirlari o'tkir holatda bo'lgan.

-Mezolit davrida insoniyatning texnika sohasida novatsiyalardan biri uzoq masofaga yo'naltirishga imkon beradigan kamon o'qi bo'lgan. Texnika sohasida buyuk ixtiro ovchilik xo'jaligini rivojlanishiga, kundalik ehtiyojlarida go'sht, teri, jun mahsulotlari vujudga kelgan.

Xulosa va takliflar. Xulosa quyidagicha izohlandi:

-Insoniyat bu yorug' olamga chiqqan odamzod kundalik ehtiyojini ta'min qilish maqsadida ilk mehnat qurollari tayoq, sanchqi-nayza va yengil dumaloq toshlar bo'lgan.

-Harbiy san'at tarixining asosi tosh davri so'nggi bosqichida faoliyat olib borgan ajdodlarimiz tosh qurollari tog'-kon ashyosidan foydalanish boshlangan.

-Neolit davriga kelganda harbiy san'atning ilk belgisi kamon o'qlari ixtiro qilindi, bu jarayon takomillashish jarayoni kechgan.

Mavzu bo'yicha quyidagi takliflar izohlandi:

- XIII-XV asrlar Xorazm vohasi tarixida shaharsozlik madaniyati, markazlashgan davlatlar iqtisodiy madaniy jihatidan rivojlanish mezonining ahamiyati, inqiroz jarayonlariga to'lgan omillarni o'rganish alohida mavzu sifatida o'rganish;

-Amudaryoning aholi manfaatlariga ta'siri masalalarni izohlash.

-Madaniy-xo'jalik markazlarning ijtimoiy — iqtisodiy rivojlanishida qishloq maqomiga ega bo'lgan turar — joylarning tarixiy o'rnini oydinlashtirish hanuzgacha ochiq qolgan.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Баратов П, Маматкулов М. Рафиков А. Ўрта осие табиий географияси-Тошкент, 2002.
2. Толстов С.П. Древности Верхнего Хорезма (Основные итоги работ Хорезмской экспедиции ИИМК в 1939 г.-М.:Наука, ВДИ № 1.
3. Толстов С.П. Хорезмская археологическая экспедиция 1940 г //КСИИМК,:Наука, 1946 № 1.
4. Толстов С.П. Древний Хорезм.-М.:МГУ 1948.
5. Виноградов А.В. Новые неолитические находки Хорезмской экспедиции 1957 г. МХЭ.-М.:Наука, 1960. Вып 4.
6. Виноградов А.В. Новые материалы для изучения Кельтеминарской культуры //МХЭ,:Наука, 1963, Вып-6.
7. Виноградов А.В. Неолитические памятники Хорезма.-М.:Наука 1968. Вып 8.

8. Вайнберг Б.И. Памятники Куюсайской культуры //Кочевники на границах Хорезма-М.:Наука, 1979-С.27.
9. Итина М.А. Памятники эпохи неолита и бронзы //Древности Южного Хорезма //ТрХАЭЭ-М.:Наука, 1991. Т. XVI.
10. Бижанов Е.Б. Неолитические памятники юго-восточного Устюрта //Древняя и средневековая культура юго-восточная Устюрта-Ташкент, Фан, 1978.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/4 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).